

نقش مالکیت نهادی بر رابطه بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس

بهمن قدیمی^{۱*}

ناهیده نعمتی سرکارآبادی^۲

علی اکبر رجبی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۶/۲۱

چکیده

هدف این تحقیق بررسی نقش مالکیت نهادی بر رابطه بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس بوده است. قلمرو مکانی این تحقیق شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و قلمرو زمانی سالهای بین ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ بوده است. در این تحقیق، افشای گزارشگری پایداری متغیرمستقل و تاخیر در گزارش حسابرس متغیر وابسته در نظر گرفته شد. تحقیق حاضر در زمره تحقیقات کاربردی قرار دارد، چنانچه طبقه بندی انواع تحقیقات براساس ماهیت و روش را مدنظر قرار گیرد، روش تحقیق حاضر از لحاظ ماهیت در زمره تحقیقات توصیفی قرار داشته و از نظر روش نیز در دسته تحقیقات همبستگی محسوب می‌گردد. در این پژوهش برای جمع آوری داده‌ها و اطلاعات، از روش کتابخانه‌ای استفاده شد. در بخش داده‌های پژوهش از طریق جمع آوری داده‌های شرکت‌های نمونه با مراجعه به صورت‌های مالی، یادداشت‌های توضیحی و ماهنامه بورس اوراق بهادار انجام پذیرفت. براساس روش حذف سیستماتیک تعداد ۱۲۶ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب گردید. به منظور توصیف و تلخیص داده‌های جمع آوری شده از آمار توصیفی و استنباطی بهره گرفته شده است. به منظور تحلیل داده‌ها ابتدا پیش‌آزمون‌های ناهمسانی واریانس، آزمون F لیمر، آزمون هاسمن و آزمون جاک-برا و سپس از آزمون رگرسیون چند متغیره برای تایید و رد فرضیه‌های تحقیق (نرم افزار ایویوز) استفاده گردیده است. نتایج نشان داد بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس رابطه منفی و معناداری وجود دارد؛ به علاوه مالکیت نهادی رابطه منفی بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس را تعدیل می‌کند.

واژه‌های کلیدی

تاخیر در گزارش حسابرس، افشای گزارشگری پایداری، مالکیت نهادی

^۱ استادیار گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، تهران، ایران.

^۲ کارشناس ارشد حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، موسسه آموزش عالی پرندک، ایران. (n.nemati10@gmail.com)

^۳ استادیار گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، موسسه آموزش عالی پرندک، ایران.

مقدمه

تأخیر در گزارش حسابرسی عبارت است از تعداد روزهای بین پایان سال مالی شرکت و تاریخ ارائه گزارش حسابرسی؛ تأخیرهای بیش از حد باعث می‌شود تا استفاده کنندگان دسترسی یکسانی به اطلاعات شرکت نداشته و محتوای اطلاعاتی صورت‌های مالی کاهش یابد (صالحی و همکاران، ۱۳۹۵). از طرفی فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی نیز در دو دهه گذشته توجه گسترده‌ای را در تحقیقات و عملکرد کسب‌وکار به خود جلب کرده است، زیرا شرکت‌ها با چالش‌های بزرگ متعدد از جمله خطرات تغییرات آب و هوایی، فقر، نابرابری جنسیتی، نقض حقوق بشر و غیره دست و پنجه نرم می‌کنند بنابراین فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی به میدانی در تحقیقات تجاری با نفوذی تبدیل شده است که در طول زمان قوی تر شده است (کنراد و هولتبروگ^۱، ۲۰۲۱).

می‌توان این گونه بیان نمود که حساب‌رسان هزینه‌های حسابرسی کمتری را از شرکت‌هایی که تعهد فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی بهتری دارند، دریافت می‌کنند، زیرا آنها ریسک حسابرسی را کمتر ارزیابی می‌کنند. این مطابق با این باور است که شرکت‌هایی که اطلاعات فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی بی‌طرفانه را افشا می‌کنند، به خوبی مدیریت می‌شوند و به خوبی اداره می‌شوند و تمایل به نشان دادن رفتار اخلاقی و کاهش مدیریت سود و فعالیت‌های اجتناب از مالیات تهاجمی دارند و برعکس، شرکت‌هایی با سابقه فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی ضعیف ممکن است خطرات حسابرسی بالاتری را نشان دهند، که به نوبه خود نیازمند تلاش بیشتر حساب‌رسان برای پوشش ریسک حسابرسی ارزیابی شده است که باعث هزینه‌های حسابرسی بالاتر و تأخیر بیشتر در گزارش حسابرسی می‌گردد (آسانته-آپیا^۲، ۲۰۲۰). با این حال، مطالعاتی وجود دارد که نشان می‌دهد گزارش فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی ممکن است به عنوان یک ابزار تاکتیکی توسط شرکت‌ها استفاده شود که هزینه‌های نمایندگی را ایجاد می‌کند و سرمایه‌گذاری فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی ممکن است پیچیدگی گزارش‌های عملیاتی و حسابداری شرکت‌ها را افزایش دهد و منجر به افزایش پیچیدگی حسابرسی و تبعیض قیمت‌گذاری، از طریق هزینه‌های حسابرسی بالاتر برای شرکت‌های فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی شود (قاسم و همکاران^۳، ۲۰۲۳).

همچنین مطالعات قبلی نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاران نهادی، شفافیت شرکتی را افزایش داده و محیط اطلاعاتی را بهبود می‌بخشند. چندین مطالعه اثر مثبت مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی را بر افشای اطلاعات غیرمالی مانند فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاران نهادی به جای تمرکز بر حداکثر کردن بازده سهامداران، برای پاسخگویی بیشتر و سطح بالاتری از نظارت اجتماعی و محیطی تلاش می‌کنند. صاحبان نهادی ابتکارات مسئولیت پذیر اجتماعی را تشویق می‌کنند زیرا آنها به مشارکت کنندگان خود نشان می‌دهند که شرکت سرمایه‌پذیر قابل اعتماد و مسئولیت‌پذیر است (قاسم و همکاران، ۲۰۲۳).

با توجه به این احتمال که ممکن است در نتیجه جدایی افشای فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی و عملکرد، پیگیری‌های فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی توسط ذینفعان، مانند حساب‌رسان، مشکوک دیده شود. هدف اصلی این مطالعه ارزیابی پیامدهای گزارش فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی است.

¹-Conrad & Holtbrügge

²-Asante-Appiah

³-Qasem et al

مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

مبانی نظری

تأثیر تلاش های مسئولیت اجتماعی بر فرآیند حسابرسی به دو صورت در ادبیات مستند شده است. بر اساس فرضیه سیگنال دهی اخلاقی، شرکت هایی که مسئولیت اجتماعی فشرده هستند، فرهنگ شرکتی اخلاقی خود را با رفتار مسئولانه تر و پذیرش مسئولیت اجتماعی به عنوان یک استراتژی کلیدی برای افزایش درک ذینفعان از شهرت خود برای خلق ارزش بلندمدت نشان می دهند. بنابراین، حسابرسان خطر تحریف با اهمیت را برای شرکت هایی که مسئولیت اجتماعی اساسی دارند، پایین ارزیابی می کنند. از آنجایی که حسابرسان خطر اظهار نظر حسابرسی نامناسب در مورد صورت های مالی را برای مشتریان مسئولیت اجتماعی بسیار درگیر ارزیابی می کنند، می توانند دامنه حسابرسی را کاهش دهند که منجر به تکمیل و گزارش دهی به موقع حسابرسی می شود. جریان دیگری از ادبیات، پاسخ حسابرسان به افشای فعالیت های مسئولیت اجتماعی را که بحث برانگیز تلقی می شود، بررسی کرده است، همانطور که با رتبه بندی پایین تر مسئولیت اجتماعی و پوشش منفی رسانه ها منعکس شده است. این رسوایی های مسئولیت اجتماعی شامل جرایم شرکتی، فراخوان محصولات، نقض حقوق بشر و بلایای زیست محیطی است و حدس می زنند که این تخلفات مسئولیت اجتماعی به احتمال زیاد نشان دهنده یکپارچگی مدیریتی پایین است و احتمال خطر تحریف مالی را افزایش می دهد. بورک و همکاران^۱ (۲۰۱۹) دریافتند که تصور منفی از رفتار نادرست مسئولیت اجتماعی مشتری منجر به افزایش حق الزحمه حسابرسی و احتمال بالاتر استعفای حسابرس می شود (خو و همکاران^۲، ۲۰۲۰). از آنجایی که افزایش ریسک حسابرسی مستلزم آن است که حسابرسان تلاش بیشتری را در انجام حسابرسی برای کاهش ریسک تا حد قابل تحملی به کار گیرند، برای مشتریان با ریسک بالاتر که عملکرد اجتماعی و محیطی را به طور گمراه کننده ای به تصویر می کشند، انتظار می رود تکمیل به موقع حسابرسی کمتر شود.

از طرفی به طور گسترده ادعا می شود که سرمایه گذاران نهادی یک مکانیسم حیاتی حاکمیت شرکتی هستند که مدیریت و هیئت مدیره را نظارت می کنند و شیوه های حاکمیتی را تقویت می کنند (قاسم و همکاران^۳، ۲۰۲۳) و سهامداران نهادی به دلیل مالکیت بالاتری که بر سهام شرکت دارند، تقاضای افشای زودتر اطلاعات مالی را دارند. تئوری نمایندگی بیان می کند که تضاد بین مدیران و سهامداران را می توان با استفاده از ابزارهای نظارتی قدرتمند، مانند فعالیت سرمایه گذار نهادی، کاهش داد (آل مائینی و همکاران^۴، ۲۰۲۲). از یک طرف، آنها ممکن است مدیریت شرکت ها را بهتر نظارت کنند و خطرات احتمالی دعوی قضایی و در نتیجه هزینه های حسابرسی را به حداقل برسانند و در مقابل، آنها ممکن است تلاش بیشتری برای حسابرسی برای حمایت از فعالیت های نظارتی خود درخواست کنند، بر این اساس، حسابرس در پاسخ به درخواست سرمایه گذاران نهادی، حق الزحمه حسابرسی بیشتری را دریافت خواهد کرد. در واقع، بیشتر مطالعات قبلی در مورد رابطه بین سرمایه گذاران نهادی و تلاش حسابرسی از حق الزحمه حسابرسی به عنوان نماینده تلاش حسابرسی استفاده می کردند، در حالی که مطالعاتی که از تاخیر در گزارش حسابرس استفاده

¹-Burke et al

²-Khoo et al

³-Qasem et al

⁴-Al Maeeni et al

می کردند نادر هستند. یک مطالعه متاآنالیز توسط دوراند^۱ (۲۰۱۹) به یک ارتباط منفی و معنادار بین سرمایه گذاران نهادی و تاخیر در گزارش حسابرس نتیجه می دهد که نشان می دهد سرمایه گذاران نهادی می توانند به عنوان یک فشار خارجی بر مدیریت عمل کنند تا گزارش های مالی خود را به موقع منتشر کنند.

پیشینه پژوهش

زند (۱۴۰۲)، نشان داد که سرمایه گذاران و ذینفعان را نسبت به اهمیت بکارگیری کلان داده و رویه های حاکمیت شرکتی در کاهش تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی آگاه می سازد. همچنین می تواند در ایجاد الزامات گزارش حسابرسی و اعمال قوانین جهت تضمین انتشار به موقع گزارش حسابرسی، به قانون گذاران کمک نماید. همچنین شواهد خاصی از نقش بکارگیری کلان داده در میانجی گری رابطه میان حاکمیت هیئت مدیره و تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی را فراهم می کند. رضاپور (۱۴۰۲)، دریافت نوسانات سود بر تاخیر در گزارش حسابرسی تاثیر مثبت و معناداری دارد. ولی زاده لاریجانی (۱۴۰۰)، دریافتند بین کیفیت واحد حسابرسی داخلی و کیفیت گزارشگری مالی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. لیکن، بین کیفیت واحد حسابرسی داخلی و تاخیر در زمان صدور گزارش حسابرس مستقل رابطه معنی داری مشاهده نگردید.

برازنده و همکاران (۱۳۹۸)، دریافتند تخصص حسابرس در صنعت بر تاخیر در زمان صدور گزارش حسابرسی مستقیم و معناداری دارد. علاوه بر این از آنجایی که تخصص حسابرس در یک زمینه خاص یکی از معیارهای کیفیت حسابرسی است. شهبازی (۱۳۹۷)، دریافتند نوع موسسه حسابرسی؛ اظهار نظر مشروط حسابرس؛ اقلام غیر عادی، نسبت موجودی و حسابهای دریافتنی به کل دارایی؛ تعداد بخش های کسب و کار؛ استقلال هیئت مدیره، اندازه هیئت مدیره و فعالیت کمیته حسابرسی بر افشای به موقع گزارش حسابرس تاثیر گذارند در حالی که پراکندگی مالکیت و دوگانگی نقش مدیر عامل بر افشای به موقع گزارش حسابرس تاثیر گذار نیستند. لاری دست بیاض و همکاران (۱۳۹۷)، دریافتند اندازه و سابقه تشکیل کمیته حسابرسی و وجود اعضای دارای تخصص مالی در کمیته های حسابرسی با کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی همراه است؛ ولیکن استقلال کمیته حسابرسی و تجربه اعضای کمیته حسابرسی موجب افزایش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی می گردد. محمد رضایی و همکاران (۱۳۹۷)، دریافتند تأخیر در گزارش حسابرسی با خطای حسابرسی نوع اول رابطه معناداری ندارد، اما با خطای حسابرسی نوع دوم رابطه منفی و معناداری برقرار می کند. همچنین، بین مالکیت خانوادگی با خطای حسابرسی نوع اول رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، اما با خطای حسابرسی نوع دوم رابطه معناداری ندارد. نتایج علویان عمرانی و جلیلی (۱۳۹۷)، بیانگر وجود رابطه مثبت و معنادار بین حق الزحمه حسابرسی و تاخیر گزارش حسابرسی و عدم وجود رابطه معنادار بین حق الزحمه حسابرسی و تجدید آرایه صورت های مالی بوده است. به طور کلی افزایش حق الزحمه حسابرسی یا به تعبیر دیگر حق الزحمه حسابرسی بالا، منجر به افزایش کار حسابرسی و دقت بیشتر و در نتیجه تاخیر گزارش حسابرسی می شود اما منجر به آرایه مجدد صورت های مالی نمی شود. کاکویی و همکاران (۱۳۹۶) دریافتند وجود کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر معنی داری دارد. پراکندگی مالکیت (درصد سهامی که در اختیار سرمایه گذاران جزیی قرار دارد) بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر معنی داری ندارد. پراکندگی مالکیت (درصد سهامی که در اختیار سرمایه گذاران عمده قرار دارد) بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر معنی داری ندارد. صالحی و همکاران (۱۳۹۵)، دریافتند بین تخصص مالی و تجربه کمیته حسابرسی با

¹-Durand

تأخیر گزارش حسابرسی، رابطه معنادار منفی وجود دارد. در حالی که رابطه دیگر ویژگی‌های کمیته حسابرسی با تأخیر گزارش حسابرسی معنادار نیست. مروتی (۱۳۹۴) دریافت بین دوره تصدی حسابرسی و تخصص حسابرس در صنعت با تأخیر گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه منفی و معناداری دارد.

در خارج از کشور نیز، اوما^۱ (۲۰۲۴)، نشان داد که استقلال هیئت مدیره، مالکیت هیئت مدیره و اندازه هیئت مدیره یک رابطه مثبت و از نظر آماری ناچیز دارند در حالی که جلسه هیئت مدیره تأثیر منفی و ناچیز بر تأخیر گزارش حسابرسی دارد. بنابراین، این اقدام توصیه می‌کند که اندازه هیئت مدیره شرکت‌های صنعتی برای ارتباط مؤثر و عملکرد نظارتی نباید بزرگ باشد. قاسم و همکاران^۲ (۲۰۲۳)، نشان می‌دهند که تأخیر در گزارش حسابرس برای شرکت‌هایی با افشای گزارش پایداری بالاتر به طور قابل توجهی کوتاه تر است. علاوه بر این، یافته‌ها نشان می‌دهد که مالکیت سرمایه گذاران نهادی تأثیر قابل توجهی بر ارتباط بین افشای گزارش پایداری و تأخیر در گزارش حسابرس ندارد. موسی و همکاران^۳ (۲۰۲۳)، نشان دادند که ضریب مثبتی بین همه‌گیری کرونا و حق الزحمه حسابرسی وجود دارد و ضریب مثبت نیز از نظر آماری معنی دار بود. این مطالعه همچنین یک ارتباط مثبت و معنی دار آماری را بین همه‌گیری کووید-۱۹ و به موقع بودن گزارش حسابرسی نشان داد که نشان می‌دهد همه‌گیری منجر به تأخیر در انتشار گزارش حسابرسی در میان نهادهای فهرست شده در غنا شده است. ژانگ و همکاران^۴ (۲۰۲۳)، نشان می‌دهند که لحن مثبت غیر عادی گزارشگری مالی بر روند حسابرسی تأثیر می‌گذارد. لحن مثبت غیر عادی گزارشگری مالی همراه با تلاش بیشتر حسابرسی و هزینه‌های حسابرسی بالاتر می‌باشد. لای^۵ (۲۰۱۹)، نتیجه گرفت که شواهد نشان نمی‌دهد که مشتریان شرکت‌های ادغام شده، حق الزحمه حسابرسی بالاتری را پرداخت نمایند یا کیفیت پایین تری پس از ادغام ارائه شود. ژانگ^۶ (۲۰۱۸)، نشان داد که مقایسه پذیری حسابداری بر هزینه حسابرسی تأثیر منفی دارد. چرا که از دیدگاه خطر حسابرسی ذاتی و کارایی اطلاعات، مقایسه پذیری حسابداری منجر به افزایش قابلیت اطمینان برای حسابرسان در ارزیابی ریسک حسابرسی مشتری و در نتیجه کاهش هزینه‌های حسابرسی می‌گردد، به علاوه دیگر نتایج نشان داد که مقایسه پذیری حسابداری بر تأخیر در گزارش حسابرس تأثیر منفی دارد. حبیب و محمدی^۷ (۲۰۱۸)، نشان می‌دهند که تأخیر گزارش حسابرسی برای شرکت‌های دارای ارتباط سیاسی نسبتاً کوتاه است، این امر حاکی از آن است که حسابرسان انگیزه‌ها و مفاهیم مربوط به تراکنش‌های مربوط به روابط سیاسی را درک می‌کنند و از این رو تلاش‌های حسابرسی بیشتری را در بررسی اظهارنامه‌های مالی انجام می‌دهند. میشاری^۸ (۲۰۱۶)، نشان داده است که تأخیر حسابرسی با تعدادی شرکت‌های حسابرسی از چهار شرکت بزرگ حسابرسی رابطه منفی دارد و ارتباط مثبتی بین اندازه هیئت مدیره و تأخیر حسابرسی وجود دارد همچنین ارتباط منفی بین نسبت مدیران خارج مستقل و تأخیر حسابرسی وجود دارد. بلنکلی و همکاران^۹ (۲۰۱۴)، نشان می‌دهد تأخیر غیر عادی در گزارش حسابرسی (تأخیر سال جاری یک صاحبکار نسبت به تأخیر آن در

¹-Omah

²-Qasem

³-Musah et al

⁴-Zhong, & et al

⁵-Lai

⁶-Zhang

⁷-Habib & Muhammadi

⁸-Mishari

⁹-Blankley et al

سال مالی قبل)، رابطه مثبتی با تجدید ارائه صورتهای مالی در سال مالی بعد دارد. همچنین آنها گزارش کردند که فشار کاری (تلاش حسابرسی کم) رابطه مستقیمی با افزایش تجدید ارائه صورتهای مالی در سال مالی بعد دارد. سلطانا و ندرزان^۱ (۲۰۱۳)، دریافتند که بین تخصص مالی کمیته حسابرسی، تجربه قبلی در کمیته حسابرسی و استقلال کمیته حسابرسی با تأخیر گزارش حسابرسی ارتباط منفی و معناداری وجود دارد. هم چنین آنها شواهدی مبنی بر ارتباط بین تأخیر گزارش حسابرسی با تنوع جنسیتی کمیته حسابرسی، اندازه کمیته حسابرسی و فراوانی جلسات به دست نیاوردند. تانی و همکاران^۲ (۲۰۱۰)، به این نتیجه رسیدند که در شرکت هایی که حسابرس شان را تغییر داده اند و مشتری سابق شرکت حسابرسی اندرسون بوده اند تأخیر گزارش حسابرس بیشتر از شرکت های گروه دوم است. هم چنین آنها در مدل بررسی فرضیات خود متغیرهای احتمال ورشکستگی، وجود اقلام غیر مترقبه، اندازه شرکت، تداوم فعالیت، صادرات، فعال بودن شرکت را وارد کردند و تنها بین احتمال ورشکستگی و وجود اقلام غیر مترقبه با تأخیر گزارش رابطه معناداری را یافتند. حبیب و همکاران^۳ (۲۰۱۱)، نشان دادند تأخیر در ارائه گزارش برای شرکت هایی که توسط حسابرس متخصص صنعت حسابرسی شده اند کوتاه تر است و پذیرش استانداردهای بین المللی باعث طولانی شدن تأخیر در ارائه گزارش برای تمام حسابرسان به غیر از حسابرسان متخصص صنعت می شود. همچنین این پژوهش نشان می دهد متغیرهای کنترلی، نوع صنعت، زیانده بودن، پیچیدگی، دوره تصدی کوتاه مدت و تمرکز مالکیت با تأخیر در ارائه گزارش رابطه مثبت معنی دار و اندازه شرکت رابطه منفی معنی دار با تأخیر در ارائه گزارش دارد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر در زمره پژوهش های کاربردی قرار دارد، از لحاظ ماهیت در زمره پژوهش های توصیفی و از نظر روش نیز در دسته پژوهش های همبستگی محسوب می گردد. تحقیق حاضر در زمره تحقیقات کاربردی قرار دارد، روش تحقیق حاضر از لحاظ ماهیت در زمره تحقیقات توصیفی قرار داشته و از نظر روش نیز در دسته تحقیقات همبستگی محسوب می گردد. در این پژوهش برای جمع آوری داده ها و اطلاعات، از روش کتابخانه ای استفاده شد. در بخش داده های پژوهش از طریق جمع آوری داده های شرکت های نمونه با مراجعه به صورت های مالی، یادداشت های توضیحی و ماهنامه بورس اوراق بهادار انجام پذیرفت. به منظور توصیف و تلخیص داده های جمع آوری شده از آمار توصیفی و استنباطی بهره گرفته شده است.

جامعه آماری پژوهش شامل شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در قلمرو زمانی بین سال های ۱۳۹۵ الی ۱۴۰۱ می باشد و به روش حذف سیستماتیک از جامعه همگن شده ۱۲۱ شرکت بعنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. به پیروی از پژوهش قاسم و همکاران (۲۰۲۳) جهت اظهار نظر درباره فرضیات پژوهش مدل ۱ برآورد می گردد:

$$\begin{aligned} ARL_{it} = & \beta_0 + \beta_1 CSR_{it} + \beta_2 IIO_{it} + \beta_3 IIO_{it} * CSR_{it} + \beta_4 BSIZE_{it} + \beta_5 BIND_{it} \\ & + \beta_6 LNAGE_{it} + \beta_7 LNSIZE_{it} + \beta_8 LEV_{it} + \beta_9 MTB_{it} + \beta_{10} ROA_{it} \\ & + \beta_{11} LOSS_{it} + \beta_{12} INVC_{it} + \beta_{13} AUDSPTA_{it} + \beta_{14} LNPSEG_{it} \\ & + \beta_{15} LNGSEG_{it} + Year\ dummies + Sector\ dummies + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (1)$$

¹-Sultana & Van der Zahn

²-Tanyi et al

³-Habib et al

در مدل مذکور داریم:

ARL: تاخیر در گزارش حسابرس CSR: افشای گزارشگری پایداری IIO: مالکیت نهادی BSIZE: اندازه هیئت مدیره BIND: استقلال هیئت مدیره LNAME: عمر شرکت LNSIZE: اندازه شرکت LEV: اهرم مالی MTB: ارزش بازار به ارزش دفتری ROA: بازده دارایی ها LOSS: زیان INVRC: حسابهای دریافتی و موجودی AUDSPTA: تخصص حسابرس در صنعت LNPSEG: تعداد بخش های کسب و کار LNGSEG: تنوع جغرافیایی Year dummies: اثرات ثابت سال Sector dummies: اثرات ثابت صنعت (قاسم و همکاران، ۲۰۲۳). شیوه اندازه گیری متغیرها:

متغیر وابسته

الف- تاخیر در گزارش حسابرس: لگاریتم طبیعی تاخیر در گزارش حسابرسی، معادل تعداد روزهای بین پایان سال مالی صاحبکار و تاریخ گزارش حسابرس (قاسم و همکاران، ۲۰۲۳).

متغیر مستقل:

CSR: افشای گزارشگری پایداری که به منظور ساخت شاخص افشا در مرحله اول با بررسی ادبیات نظری موضوع و متغیرهای مورد استفاده به وسیله سازمان گزارشگری جهانی که ارائه دهنده استانداردها و دستورعمل ها در بحث پایداری است، ۷۲ شاخص شناسایی شد؛ در ادامه، با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و سیاسی ایران و با در نظر گرفتن پژوهش های انجام شده در این زمینه، یک فهرست بازبینی شده از اقلام اطلاعات پایداری که انتظار میرفت در گزارشهای سالانه شرکتهای ایرانی افشا شود، مشتمل بر ۵۱ شاخص در سه بُعد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی تهیه شد. در این پژوهش رویه امتیازدهی برای سنجش گزارشگری پایداری شرکتهای مطابق با سایر پژوهش ها تحلیل محتوا است. به این شکل که اگر هر مورد از اقلام اطلاعات پایداری مطابق با فهرست در گزارش سالانه بانک افشا شده باشد، امتیاز یک و اگر افشا نشده باشد، امتیاز صفر برای آن در نظر گرفته خواهد شد. اطلاعات لازم برای این شاخصها در گزارش هیئت مدیره شرکتهای افشا می شود. در جدول ۱، مؤلفه ها و شاخص های مربوط به ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی نشان داده شده است:

جدول ۱. ابعاد، مؤلفه ها و شاخص های گزارشگری پایداری شرکت ها

ابعاد	مؤلفه	شاخص
اقتصادی	عملکرد اقتصادی	ارزش افزوده اقتصادی
		پوشش هدف ها و الزامات تعریف شده در برنامه ریزی های شرکت
		بازده دارایی ها
		پیامدهای مالی و سایر خطر ها و فرصت ها برای فعالیتهای سازمان به علت تغییر شرایط آب و هوایی
		صورت ارزش افزوده
	حضور در بازار	سهم بازار شرکت در کل صنعت و در منطقه محلی / بومی
		رشد یا تغییرات سهم بازار و پیشبینی آن در آینده
		روند و تغییرات مقداری / ریالی فروش بر حسب محصولات / منطقه / مشتریان و

ابعاد	مؤلفه	شاخص
اثر اقتصادی غیرمستقیم و سرمایه گذاری مسئولانه	اثر اقتصادی غیرمستقیم و سرمایه گذاری مسئولانه	غیره
		روند و تغییرات فناوری و مقرراتی اثرگذار بر بازار و محصولات در منطقه یا محیط بومی
		تغییرات بازار و رقبا در صنعت و منطقه (مزیتها و فشار رقابتی) و چشم انداز آن
		آثار اقتصادی غیرمستقیم با اهمیت شامل صرفه جویی ارزی و غیره
		هزینه ها و سرمایه گذاری اجتماعی به تفکیک نوع و حوزه آن
		شاخص های بهره وری تولید و نیروی کار شرکت
اجتماعی	کار و کارکنان و حقوق بشر	کل کارکنان بر حسب نوع استخدام، گروه سنی، منطقه جغرافیایی، جنسیت و غیره
		مزایای ارائه شده به کارکنان تمام وقت که به کارکنان موقت یا نیمه وقت ارائه نشده، بر طبق نقطه های (مکان های) مهم انجام عملیات
		سهام تحت تملک کارکنان
		بازنشستگی و مزایای پایان خدمت
		برنامه های ورزشی و رفاهی کارکنان
		موضوع های بهداشت و ایمنی در محیط کار
		میانگین ساعات آموزش سالانه هر یک از کارکنان با توجه به جنسیت و طبقه آنها
		صندوق برنامه های کمک هزینه تحصیلی (بورس) و هدایای مربوط به آن
		نظام گزارش تخلف ها، انتقادات و پیشنهادات
		حمایت از توسعه صنایع کوچک و کارآفرین به ویژه افراد بومی / محلی
	مشارکت و توسعه جامعه	جوایز و گواهینامه های دریافتی مربوط به فعالیت های اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی، آموزشی و ورزشی
		منابع مصرفی و کمک های مالی به صورت نقدی، محصولات، خدمات برای حمایت از فعالیت های اجتماعی، آموزشی، پرورشی و هنری
		کمک های خیرخواهانه و عامل منفعه
		استخدام / جذب دانشجو یا دانش آموز به صورت پاره وقت برای کارآموزی
		حمایت از همایش های آموزشی و نمایشگاه های هنری
		فعالیت های اجتماعی، فرهنگی و مذهبی
		عضویت در انجمن ها، نهادها و جوامع ملی / منطقه ای / بین المللی فعال در حوزه پایداری و مسئولیت اجتماعی

ابعاد	مؤلفه	شاخص
	پشتیبانی محصول و اخلاق کسب و کار	کمک‌های مالی برای قربانیان بلا طبیعی شامل سیل، زلزله و غیره
		خدمات پس از فروش
		رضایتمندی و پاسخگویی به نیاز مشتریان
		برنامه های تحقیق و توسعه محصولات
		شناسه، نظامنامه، منشور اخلاقی و اجتماعی شرکت
زیست محیطی	مواد اولیه، آب و انرژی	میزان و ارزش مواد اولیه مصرفی به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم
		مجموع آب برداشتی برحسب منبع
		حجم آب بازیافت شده و مورد استفاده مجدد قرار گرفته
		انرژی مصرفی مستقیم و غیرمستقیم به تفکیک منبع و میزان آن
		برنامه های تولید و مصرف انرژی تجدیدپذیر
	انتشار گازها و دفع ضایعات	کاهش مصرف انرژی
		اقدامات انجام شده برای کاهش انتشار گازهای گلخانه ای، روشها و معیارهای حذف گازها و نتایج حاصل
		رویه های چگونگی کاهش ضایعات پرخطر و بی خطر و دفع مناسب ضایعات با رعایت مسائل زیست محیطی
	آثار زیست محیطی محصولات و خدمات	وزن کل ضایعات به تفکیک نوع و روش دفع آن
		میزان کاهش تأثیر آثار زیست محیطی محصولات و (خدمات) خاک، جنگل و غیره
		تشریح فعالیت‌ها برای رعایت مسائل زیست محیطی از بُعد مشتریان، مصرف کنندگان و زنجیره تأمین شرکت
		طراحی امکانات و تجهیزات سازگار با محیط زیست و محصولات دوست دار محیط زیست
		اطلاع رسانی و ارائه مشاوره به مشتریان شرکت برای مصرف با ملاحظات زیست محیطی و کاهش
		آثار زیان بار زیست محیطی آن
		شناسه، نظامنامه و منشور زیست محیطی شرکت
	رعایت قوانین و مقررات زیست محیطی	دعای حقوقی ناشی از مسائل زیست محیطی

منبع: (معصومی و همکاران، ۱۳۹۷).

متغیر تعدیل گر:

IIO: مالکیت نهادی که مطابق تعریف ارائه شده و مورد استفاده در پژوهش‌های روبین (۲۰۰۷) و کوئو (۲۰۰۹)، برای محاسبه سطح مالکیت نهادی، مجموع سهام در اختیار بانک‌ها و بیمه‌ها، هلدینگ‌ها، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، صندوق‌های بازنشستگی، شرکت‌های تأمین سرمایه و صندوق‌های سرمایه‌گذاری، سازمان‌ها و نهادهای دولتی و شرکت‌های دولتی بر کل سهام منتشره شرکت، تقسیم شده و درصد یا میزان مالکیت نهادی به دست می‌آید:

$$(۲) \quad \text{سطح مالکیت نهادی} = \frac{\text{مجموع سهام در اختیار مالکان نهادی}}{\text{کل سهام منتشره شرکت}}$$

متغیرهای کنترلی:

BSIZE: اندازه هیئت مدیره: لگاریتم تعداد کل اعضای هیئت مدیره (قاسم و همکاران، ۲۰۲۳).
 BIND: استقلال هیئت مدیره: استقلال هیئت مدیره از طریق نسبت اعضای غیر موظف به کل اعضای هیات مدیره محاسبه می‌گردد (همان منبع).

LNAGE: عمر شرکت: لگاریتم طبیعی تعداد سالهایی که از تاریخ تاسیس شرکت می‌گذرد.

LNSIZE: اندازه شرکت: برابر است با لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های شرکت (همان منبع).

LEV: اهرم مالی: برابر است با نسبت کل بدهی به کل دارایی (همان منبع).

MTB: ارزش بازار به ارزش دفتری

ROA: بازده دارایی‌ها: برابر است با نسبت سود خالص بر کل دارایی‌ها (همان منبع).

LOSS: زیان متغیر دامی است که برابر است با یک در صورتی که شرکت زیان داشته باشد (سود منفی) و در غیر این صورت برابر است با صفر (همان منبع).

INVR: حسابهای دریافتنی و موجودی برابر است با نسبت مجموع حسابهای دریافتنی و موجودی بر کل دارایی (همان منبع).

AUDSPTA: تخصص حسابرس در صنعت که در این تحقیق، تخصص حسابرس با استفاده از سهم بازار اندازه‌گیری می‌شود، سهم بازار حسابسان نیز به شرح مدل ۳ محاسبه می‌شود:

$$(۳) \quad \left(\frac{1}{(IF)} \right) * \left(\frac{1}{2} \right) < \left(\frac{EA}{(EAT)} \right)$$

در رابطه ۳، مجموعه دارایی‌های تمام صاحبکاران یک موسسه حسابرسی خاص در یک بازار خاص (EA^۱) تقسیم بر مجموع دارایی‌های کل صاحبکاران در این بازار (EAT^۲)، می‌شود. با پیروی از پالم رز (۱۹۸۶) موسساتی در این تحقیق به عنوان متخصص بازار در نظر گرفته می‌شوند که سهم بازار آنها بیش از عبارت یک بر روی تعداد شرکت‌های موجود در یک بازار (IF^۳) ضرب بر یک تقسیم بر دو (یعنی عبارت سمت چپ معادله) باشد.

LNPSEG: تعداد بخش‌های کسب و کار برابر است با لگاریتم ۱ به اضافه تعداد بخش‌های کسب و کار که در پژوهش حاضر با استفاده از سیستم طبقه‌بندی ISIC، برای "تک تک محصولات" هر شرکت، کدهای چهار رقمی

^۱-Employer assets

^۲-Employer assets total

^۳-industry Firms

ISIC از طریق کتابچه راهنمای کد گذاری کلیه کالاها و خدمات صنعتی و در صورت لزوم با استفاده از سایت سازمان ملل متحد، جمع آوری و استخراج می گردد، بدین ترتیب مشخص می شود که هر شرکت، در "چند کسب و کار" مختلف فعالیت می کند (تهرانی و احمدیان، ۱۳۸۵).

LNGSEG: تنوع جغرافیایی که براساس پژوهش آندرا آپوستو در سال ۲۰۱۰ برای محاسبه متنوع سازی جغرافیایی از نسبت فروش صادراتی به کل فروش استفاده شده است (حاجیها و مقامی، ۱۳۹۵).

فرضیه های پژوهش

با توجه به عنوان پژوهش و چارچوب نظری فرضیه های زیر ارائه می گردد:

فرضیه ۱: بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

فرضیه ۲: مالکیت نهادی رابطه منفی بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس را تعدیل می کند.

یافته های پژوهش

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

پیش از آزمون فرضیه ها، متغیرها خلاصه وار در جدول ۱ ارائه می گردد:

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

عنوان متغیرها شاخص های توصیفی	تاخیر در گزارش حسابرس	افشای گزارشگری پایداری	مالکیت نهادی	مالکیت نهادی در تعامل با افشای گزارشگری پایداری	اندازه هیئت مدیره	استقلال هیئت مدیره	عمر شرکت	اندازه شرکت
	ARL	CSR	IIO	IIO*CSR	BSIZE	BIND	LNAGE	LNSIZE
میانگین	4/6723	0/4766	0/1515	0/0718	1/6143	0/6550	3/7018	14/966
میان	4/6708	0/5098	0/0500	0/0049	1/6094	0/6000	3/8066	14/734
ماکسیمم	5/1612	0/8823	0/9500	0/5960	1/9459	1/0000	4/2626	21/327
مینیمم	4/2341	0/0000	0/0000	0/0000	1/6094	0/2000	2/1972	11/197
انحراف معیار	0/1410	0/2318	0/2061	0/1125	0/0373	0/1856	0/3504	1/6081
چولگی	0/0380	-0/9020	1/4693	1/8763	1/9871	0/1520	-0/8165	0/7525
کشیدگی	3/3825	3/1235	4/3954	6/1916	6/7412	2/6247	3/2887	4/2849
مشاهدات	882	882	882	882	882	882	882	882
عنوان متغیرها شاخص های توصیفی	هرم مالی	ارزش بازار به ارزش دفتری	بازده دارایی ها	زیان	حسابهای دریافتی و موجودی	تخصص حسابرس در صنعت	تعداد بخش های کسب و کار	تنوع جغرافیایی
	LEV	MTB	ROA	LOSS	INVR	AUDSPTA	LNPSEG	LNGSEG
میانگین	2/8157	14/353	0/1484	0/0986	0/5355	0/4421	1/2095	0/0103

عنوان متغیرها تأخیر در گزارش حسابرس	افشای گزارشگری پایداری	مالکیت نهادی	مالکیت نهادی در تعامل با افشای گزارشگری پایداری	اندازه هیئت مدیره	استقلال هیئت مدیره	عمر شرکت	اندازه شرکت	تأخیر در گزارش حسابرس
ARL	CSR	IIO	IIO*CSR	BSIZE	BIND	LNAGE	LNSIZE	ARL
0/4923	5/6873	0/1249	0/0000	0/5313	0/0000	1/0986	0/0022	0/4923
91/312	915/59	0/6731	1/0000	0/9259	1/0000	3/0910	0/4096	91/312
0/0003	0/2360	- 0/5661	0/0000	0/0576	0/0000	0/6931	0/0000	0/0003
7/8792	49/464	0/1638	0/2983	0/1909	0/4969	0/5063	0/0333	7/8792
0/9264	1/3583	0/3226	2/6920	0/0978	0/2328	0/9466	1/9501	0/9264
4/6404	5/1814	3/8731	8/2473	2/2911	1/0542	3/6077	6/2932	4/6404
882	882	882	882	882	882	882	882	882

منبع: (یافته‌های پژوهشگر)

در جدول ۱، میانگین که نشان دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع بوده و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست، برای متغیر تأخیر در گزارش حسابرس برابر ۴/۶۷ است. میانه برای متغیر تأخیر در گزارش حسابرس برابر ۴/۶۶ است. شاخص‌های پراکندگی، معیاری برای تعیین میزان پراکندگی داده‌ها از یکدیگر یا میزان پراکندگی آنها نسبت به میانگین است. انحراف معیار یکی از مهم‌ترین شاخص‌های پراکندگی است که برای متغیر تأخیر در گزارش حسابرس برابر ۰/۱۴۲ می‌باشد. مقدار ضریب چولگی برای متغیر تأخیر در گزارش حسابرس مثبت و نزدیک صفر می‌باشد که نشان می‌دهد توزیع نرمال و خیلی کم چوله به راست می‌باشد و در این پژوهش برای تمام متغیرها کشیدگی مثبت می‌باشد.

آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

نتایج آزمون پایایی متغیرهای پژوهش در جدول ۲ مورد بررسی قرار گرفت:

جدول ۲. آزمون آماره آزمون لوین، لین و چو

نتیجه	سطح معناداری	آماره‌ی آزمون لوین، لین و چو	متغیرها
پایا	0/0000	-19/7004	تأخیر در گزارش حسابرس
پایا	0/0000	-33/6652	افشای گزارشگری پایداری
پایا	0/0000	-9/82828	مالکیت نهادی
پایا	0/0000	-12/7506	مالکیت نهادی در تعامل با افشای گزارشگری پایداری

متغیرها	آماره‌ی آزمون لوین، لین و چو	سطح معناداری	نتیجه
اندازه هیئت مدیره	Bsize	-2/05153	0/0201
استقلال هیئت مدیره	Bind	-7/80926	0/0000
عمر شرکت	Lnage	-139/461	0/0000
اندازه شرکت	Lnsize	-15/5369	0/0000
اهرم مالی	Lev	-9/81600	0/0000
ارزش بازار به ارزش دفتری	MTB	-11/6725	0/0000
بازده دارایی‌ها	ROA	-8/83286	0/0000
زیان	Loss	-4/29577	0/0000
حسابهای دریافتی و موجودی	Invrc	-6/94874	0/0000
تخصص حسابرس در صنعت	Audspta	-2/24807	0/0123
تعداد بخش‌های کسب و کار	Lnpseg	-1/93488	0/0265
تاخیر در گزارش حسابرس	Lngseg	-20/8238	0/0000

منبع: (یافته‌های پژوهشگر)

با توجه به جدول ۲، کلیه متغیرها در سطح پایا می‌باشند. بنابراین برآیند آن‌ها نیز انباشته است و میتوان مدل‌های رگرسیونی را برآورد کرد.

ثابت بودن واریانس جمله خطا (باقیمانده‌ها)

در این مطالعه فرض ناهمسانی واریانس باقیمانده‌ها از طریق آزمون LR مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آن در جدول ۳ نشان داده شده است

جدول ۳. آزمون LR

ردیف	نوع آماره	مقدار آماره	احتمال
فرضیه‌های پژوهش	آماره F	1574/855	0/0000

منبع: (یافته‌های پژوهشگر)

در جدول ۳، با توجه به جدول فوق سطح معنی داری آماره F برای فرضیه‌های پژوهش کمتر از ۵٪ است و فرض ما مبنی بر وجود همسانی واریانس در فرضیه‌های پژوهش رد می‌شود بنابراین برای فرضیه‌های پژوهش از روش GLS برای تخمین آزمون استفاده می‌شود.

آزمون همبستگی

جدول ۴. خلاصه نتایج این ارزیابی را نشان می دهد:

جدول ۴. نتایج همبستگی الگو مدل

LNG SEG	LNP SEG	AUDS PTA	INV RC	LO SS	ROM A	MT B	LE V	LNS IZE	LNA GE	BI ND	BSI ZE	IIO* CSR	IIO	CS R	AR L	Correl ation
															1	ARL
														1	- 0/0 459	CSR
													1	- 0/0 263	- 0/0 683	IIO
												1	0/4 453	0/2 681	- 0/0 379	IIO*CS R
											1	0/110 9	0/1 081	0/0 223	0/0 622	BSIZE
										1	0/07 47	- 0/021 8	- 0/0 663	0/0 267	- 0/0 526	BIND
									1	0/0 608	0/00 81	- 0/024 1	- 0/0 692	0/1 028	- 0/0 023	LNAG E
								1	0/08 66	- 0/0 803	- 0/0 299	- 0/135 7	- 0/1 369	0/0 189	0/0 600	LNSIZ E
							1	- 0/28 25	- 0/00 26	0/0 012	- 0/0 091	0/144 4	0/1 437	- 0/0 216	- 0/0 233	LEV
						1	0/0 217	- 0/08 73	- 0/01 77	0/0 785	- 0/0 115	0/021 3	0/0 137	0/0 287	0/0 061	MTB
					1	- 0/0 611	- 0/0 911	0/242 9	0/06 25	0/0 577	- 0/0 313	- 0/141 3	- 0/1 319	- 0/0 259	- 0/0 504	ROA
				1	- 0/4 136	0/0 582	0/0 743	- 0/11 82	- 0/03 01	- 0/0 387	- 0/0 246	0/135 0	0/1 351	0/0 343	- 0/0 378	LOSS

LNG SEG	LNP SEG	AUDS PTA	INV RC	LO SS	RO A	MT B	LE V	LNS IZE	LNA GE	BI ND	BSI ZE	IIO* CSR	IIO	CS R	AR L	Correl ation
			1	- 0/0 550	- 0/0 757	0/0 261	- 0/0 735	- 0/09 51	0/06 56	0/0 420	- 0/0 185	0/009 1	- 0/0 297	0/0 144	- 0/0 144	INVRC
		1	0/00 68	- 0/0 571	0/0 756	- 0/0 838	- 0/2 186	0/468 3	0/04 85	- 0/1 079	- 0/0 828	- 0/176 3	- 0/2 147	0/0 420	- 0/0 850	AUDS PTA
	1	0/0192	- 0/06 68	- 0/0 810	0/0 990	0/0 089	- 0/0 603	0/292 4	- 0/10 78	- 0/1 268	- 0/0 156	0/040 8	0/0 883	0/0 099	0/1 096	LNPSE G
1	0/170 2	0/0453	- 0/11 12	0/0 712	- 0/0 100	0/0 433	0/0 478	- 0/04 85	- 0/10 68	0/0 087	- 0/0 195	0/002 4	- 0/0 132	0/0 184	0/0 756	LNGS EG

منبع: یافته های محقق

جدول ۴، نشان می دهد هرگاه ضریب همبستگی کمتر از ۰/۵ باشد بین متغیرهای مستقل همخطی وجود ندارد.

آزمون های تشخیصی در داده های ترکیبی

برای تعیین روش تخمین، آزمون اف لیمر و هاسمن برای مدل انجام شده است و نتایج آزمون به شرح جدول ۵ می باشد:

جدول ۵. نتایج آزمون f لیمر

نتیجه	سطح معنی داری	آزمون اف لیمر	فرضیه مدل
تابلویی	0/0000	2/499104	فرضیه های پژوهش

جدول ۶. نتایج آزمون هاسمن

نتیجه	سطح معنی داری	آزمون هاسمن	فرضیه مدل
اثرات ثابت	0/0422	19/992202	فرضیه های پژوهش

منبع: (یافته های پژوهشگر)

در جدول و ۶۵، مدل فرضیه ۱ و ۳ به روش تابلویی برآورد شدند. چنانچه شیوه برآورد مدل، تابلویی باشد آنگاه باید از بین روش های اثرات ثابت یا تصادفی یکی را انتخاب کرد. با توجه به نتایج آزمون هاسمن که در جدول بالا منعکس شده است، برازش مدل با استفاده از مدل داده های تابلویی به روش اثرات ثابت می باشد.

خلاصه تجزیه و تحلیل فرضیه های پژوهش

فرضیه ۱: بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

فرضیه ۲: مالکیت نهادی رابطه منفی بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس را تعدیل می کند.

نتایج حاصل از بررسی فرضیه در جدول ۶ ارائه شده است:

جدول ۶. خلاصه نتایج الگوی ۱

نتیجه	سطح معناداری	آماره-t	خطای استاندارد	ضرایب		
مثبت	0/0000	14/38058	0/305140	4/388094	α_0	عرض از مبدأ
منفی	0/0155	- 2/425115	0/014452	- 0/035049	CSR	افشای گزارشگری پایداری
منفی	0/0024	- 3/051980	0/051347	- 0/156711	IIO	مالکیت نهادی
منفی	0/0116	- 2/353597	0/004392	- 0/040337	IIO*CSR	مالکیت نهادی در تعامل با افشای گزارشگری پایداری
مثبت	0/0440	2/017173	0/105809	0/213434	BSIZE	اندازه هیئت مدیره
بی معنی	0/1164	- 1/572047	0/025905	- 0/040724	BIND	استقلال هیئت مدیره
بی معنی	0/9799	- 0/025214	0/084694	- 0/002135	LNAGE	عمر شرکت
بی معنی	0/9816	0/023075	0/007523	0/000174	LNSIZE	اندازه شرکت
بی معنی	0/2684	- 1/107498	0/001065	- 0/001180	LEV	اهرم مالی
بی معنی	0/2353	1/187725	6/21E-05	7/38E-05	MTB	ارزش بازار به ارزش دفتری
منفی	0/0000	- 4/725852	0/029435	- 0/139107	ROA	بازده دارایی ها
منفی	0/0026	- 3/019640	0/012719	- 0/038406	LOSS	زیان
بی معنی	0/7091	- 0/373250	0/024031	- 0/008969	INVRC	حسابهای دریافتنی و موجودی
منفی	0/0000	- 8/210927	0/008241	- 0/067666	AUDSPTA	تخصص حسابرس در صنعت
بی معنی	0/1296	1/517354	0/036172	0/054886	LNPSEG	تعداد بخش های کسب و کار
بی	0/6305	0/481165	0/177370	0/085344	LNGSEG	تاخیر در گزارش حسابرس

نتیجه	سطح معناداری	آماره - t	خطای استاندارد	ضرایب		
معنی						
		0/615691			ضریب تعیین	
		0/543082			ضریب تعیین تعدیل شده	
		8/479529			آماره - F	
		0/000000			سطح معناداری	
		1/966681			دوربین واتسون	

منبع: (یافته‌های پژوهشگر)

در جدول ۶، احتمال آماره t برای ضرایب متغیرهای افشای گزارشگری پایداری، مالکیت نهادی، مالکیت نهادی در تعامل با افشای گزارشگری پایداری، اندازه هیئت مدیره، بازده دارایی‌ها، زیان و تخصص حسابرس در صنعت بر تاخیر در گزارش حسابرس کمتر از ۵٪ است؛ لذا ارتباط فوق از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد. ضریب برآورد شده توسط نرم افزار برای متغیرهای افشای گزارشگری پایداری و مالکیت نهادی در تعامل با افشای گزارشگری پایداری بر تاخیر در گزارش حسابرس به ترتیب برابر ۰/۰۳۵- و ۰/۰۴۰- منفی و معنی دار می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌شود ضریب برآوردی مالکیت نهادی در تعامل با افشای گزارشگری پایداری بر تاخیر در گزارش حسابرس کمتر از ضریب افشای گزارشگری پایداری بر تاخیر در گزارش حسابرس می‌باشد و این نشان از نقش تعدیلگری متغیر مالکیت نهادی در رابطه بین افشای گزارشگری پایداری بر تاخیر در گزارش حسابرس دارد. احتمال آماره t برای ضرایب متغیرهای استقلال هیئت مدیره، عمر شرکت، اندازه شرکت، اهرم مالی، ارزش بازار به ارزش دفتری، حسابهای دریافتی و موجودی، تعداد بخش های کسب و کار و تاخیر در گزارش حسابرس بر تاخیر در گزارش حسابرس بیشتر از ۵٪ است؛ لذا ارتباط فوق از لحاظ آماری معنی دار نمی‌باشد. بنابراین با اطمینان ۹۵٪ این متغیرها در مدل بی معنی می‌باشند. و احتمال ضریب تعیین تعدیل شده قدرت توضیح دهندگی متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد که قادر است به میزان ۵۴٪ تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. احتمال آماره F بیانگر این است که کل مدل از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد. برای بررسی استقلال پسماندهای مدل‌های برازش شده از آماره آزمون دوربین- واتسون استفاده شد. اگر مقدار این آماره در محدوده ۱/۵ تا ۲/۵ باشد. استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد، در غیراینصورت شواهد حاکی از فقدان استقلال یا وجود همبستگی سریالی پسماندهای مدل است. که در اینجا مقدار دوربین واتسون ۱/۹۷ که مقدار این آماره در محدوده ۱/۵ تا ۲/۵ می‌باشد بنابراین استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد. با توجه به فرضیه چون متغیرهای افشای گزارشگری پایداری و مالکیت نهادی در تعامل با افشای گزارشگری پایداری بر تاخیر در گزارش حسابرس به ترتیب برابر ۰/۰۳۵- و ۰/۰۱۰- منفی و معنی دار می‌باشد. پس فرض H_0 برای فرضیه ۱ و ۲ رد می‌شود. می‌توان گفت بین افشای

گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس رابطه منفی و معناداری وجود دارد. و مالکیت نهادی رابطه منفی بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس را تعدیل می کند.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش به دنبال یافتن نقش مالکیت نهادی بر رابطه بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس بوده است. با توجه به نتایج فرضیه اول افشای گزارشگری پایداری بر تاخیر در گزارش حسابرس شرکت تاثیر معنادار دارد و با توجه به ضریب منفی متغیر افشای گزارشگری پایداری، وجود رابطه معکوس بین افشای گزارشگری پایداری با تاخیر در گزارش حسابرس شرکت استنتاج می شود؛ از آنجایی که افزایش ریسک حسابرسی مستلزم آن است که حسابرسان تلاش بیشتری را در انجام حسابرسی برای کاهش ریسک تا حد قابل تحملی به کار گیرند، لذا برای مشتریان با سطح بالای افشای گزارشگری پایداری؛ ریسک پایین تر است و انتظار می رود تکمیل به موقع حسابرسی در دوره زمانی کوتاه تری انجام شود؛ لذا انتظار می رود که در شرکت های با سطح بالای افشای گزارشگری پایداری؛ حسابرسان تلاش های حسابرسی خود را با اجرای روش های حسابرسی کمتر در پاسخ به کاهش ارزیابی ریسک برای شرکت های شفاف از منظر افشای اطلاعات پایداری کاهش دهند و این مسئله منجر به کاهش تاخیر در گزارش حسابرس می گردد؛ در این راستا قاسم و همکاران (۲۰۲۳)، دریافتند که تاخیر در گزارش حسابرس برای شرکت هایی با افشای گزارش پایداری بالاتر به طور قابل توجهی کوتاه تر است، که با نتایج پژوهش حاضر در یک راستا می باشد. با توجه به نتایج فرضیه دوم افشای گزارشگری پایداری در تعامل مالکیت نهادی بر تاخیر در گزارش حسابرس شرکت تاثیر معنادار دارد و با توجه به ضریب منفی متغیر افشای گزارشگری پایداری در تعامل مالکیت نهادی، وجود رابطه معکوس بین افشای گزارشگری پایداری در تعامل مالکیت نهادی با تاخیر در گزارش حسابرس شرکت استنتاج می شود؛ لذا می توان گفت مالکیت نهادی رابطه منفی بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس را تعدیل (تقویت) می کند؛ به طور گسترده ادعا می شود که سرمایه گذاران نهادی یک مکانیسم حیاتی حاکمیت شرکتی هستند که مدیریت و هیئت مدیره را نظارت می کنند و شیوه های حاکمیتی را تقویت می کنند؛ این گونه استدلال می شود که سهامداران نهادی به دلیل مالکیت بالاتری که بر سهام شرکت دارند، تقاضای افشای زودتر اطلاعات مالی را دارند؛ تئوری نمایندگی نیز بیان می کند که تضاد بین مدیران و سهامداران را می توان با استفاده از ابزارهای نظارتی قدرتمند، مانند فعالیت سرمایه گذار نهادی، کاهش داد؛ لذا به نظر می رسد که مالکیت نهادی با کاهش تعارضات نمایندگی، افشای گزارشگری پایداری را تقویت کرده و از این طریق اثر کاهنده افشای گزارشگری پایداری بر تاخیر در گزارش حسابرس را تقویت می نماید؛ یک مطالعه متاآنالیز توسط دوراند (۲۰۱۹) نیز به یک ارتباط منفی و معنادار بین سرمایه گذاران نهادی و تاخیر در گزارش حسابرس نتیجه می دهد که نشان می دهد سرمایه گذاران نهادی می توانند به عنوان یک فشار خارجی بر مدیریت عمل کنند تا گزارش های مالی خود را به موقع منتشر کنند؛ که در راستای نتایج پژوهش حاضر می باشد.

در ادامه پیشنهادات به تفکیک نتایج هر فرضیه:

با توجه به نتایج حاصل از بررسی فرضیه اول؛ به سرمایه گذاران و تحلیلگران بازار سرمایه پیشنهاد میگردد که هنگام خرید سهام شرکت به گزارشگری پایداری شرکتها توجه نمایند؛ زیرا ریسک حسابرسی در شرکتهای دارای رتبه پایین گزارشگری پایداری؛ بیشتر از سایر شرکتها است، به سازمان حسابرسی، بورس اوراق بهادار و دیگر نهادهای قانونگذاری و نظارتی و انجمنهای حسابداری و حسابرسی، نیز پیشنهاد می گردد با تدوین قوانین و مقررات الزام آور در خصوص افشای اطلاعات مرتبط با حاکمیت شرکتی، مسئولیت اجتماعی و زیست محیطی و... در شرکتهای تولیدی، زمینه های کنترل ریسک حسابرسی و کاهش تاخیر در گزارش حسابرس را بیش از پیش گسترده نمایند. با توجه به نتایج حاصل از بررسی فرضیه دوم؛ همانگونه که از نتایج تحقیق مشخص است، یکی از عوامل کاهش هزینه های نمایندگی و افزایش گزارش های مالی به موقع بودن، سهامداران نهادی هستند که می توانند با افزایش کنترل و نظارت خود بر ساختار گزارشگری مالی، منجر به تحقق این امر شوند؛ لذا، به سهامداران خصوصاً سهامداران نهادی شرکتها پیشنهاد میشود که با نظارت دقیق بر افشای گزارشگری پایداری، باعث کاهش هزینه های نمایندگی شوند؛ بدیهی است که با انجام این اقدامات و شناخت سایر عوامل اثرگذار بر تاخیر گزارش حسابرسی و افزایش سطح کیفی اطلاعات، می توان گزارش گری مالی به موقع تری ارائه دارد؛ در نهایت با توجه به اثرات مخرب تاخیر حسابرسی، به سرمایه گذاران و استفاده کنندگان از اطلاعات مالی شرکت ها پیشنهاد میشود ویژگی های حاکمیت شرکتی نظیر درصد سهام در دست سهامداران نهادی را به عنوان یک مدل الگو برای ارزیابی شدت تاثیر گذاری گزارشگری پایداری بر تاخیر در گزارش حسابرس استفاده نمایند. به پژوهشگران پیشنهاد می گردد در پژوهش های آتی خود به بررسی مباحث زیر بپردازند:

- در پژوهش های آینده، تأثیر مالکیت خانوادگی، مالکیت مدیریتی، میزان تجربه، عملکرد و سطح تحصیلات مدیران نیز بر روابط بین افشای گزارشگری پایداری و تاخیر در گزارش حسابرس مورد بررسی قرار گیرد.
- بررسی تاثیر گزارشگری پایداری بر فشار زمانی و پیچیدگی کار حسابرسان معتمد بورس
- از آنجایی که با افزایش اطلاعات و تعداد مشاهده ها، نتایج آزمون و نتیجه پژوهش از اعتبار بالاتری برخوردار میشود، ممکن است با افزایش دوره زمانی نتایج متفاوتی حاصل شود.
- با توجه به کثرت پژوهش های راجع به ارتباطات خطی و همچنین وجود نتایج متناقض، ارتباطات غیرخطی و انحنایی را مورد بررسی بیشتر قرار داده و مدل نهایی این پژوهش را مورد تجزیه و تحلیل ها و آزمون های بیشتر قرار داده تا مدلی بهینه تر ارائه گردد.

منابع

برازنده، حسین؛ همد، هادی؛ آقاجانی، وحدت. (۱۳۹۸). تاثیر تخصص حسابرس در صنعت بر تاخیر در زمان صدور گزارش حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، چهارمین کنفرانس ملی در- مدیریت، حسابداری و اقتصاد با تاکید بر بازاریابی منطقه ای و جهانی، تهران - دانشگاه شهید بهشتی، دبیرخانه دائمی کنفرانس.

رضاپور، مهدی. (۱۴۰۲). بررسی تاثیر نوسانات سود بر تاخیر گزارش حسابرسی، کنفرانس ملی چالش ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه، اردبیل.

زندى، آناهیتا. (۱۴۰۲). بررسی اثر میانجی بکارگیری کلان داده در رابطه میان حاکمیت هیئت مدیره و تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی.

شهبازی، حامد. (۱۳۹۷). بررسی تاثیر ویژگی های مرتبط با حسابرسی و حاکمیت بر افشای به موقع گزارش حسابرس پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد آشتیان

صالحی، مهدی؛ اورادی، جواد؛ سالاری فورگ، زینب. (۱۳۹۵). تأثیر وجود کمیته حسابرسی و ویژگی های آن بر تأخیر گزارش حسابرسی. مجله علمی-پژوهشی دانش حسابداری، ۲۶(۱)، صص ۸۳-۵۹

علویان عمرانی، حمیدرضا؛ جلیلی، آرزو. (۱۳۹۷). تأثیر حق الزحمه حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی و تجدید ارایه صورتهای مالی، پنجمین کنفرانس ملی پژوهشهای کاربردی در مدیریت و حسابداری، تهران، انجمن مدیریت ایران.

کاکویی، مجتبی؛ خلعتبری لیماکی، عبدالصمد؛ آراد، حامد. (۱۳۹۶). بررسی تاثیر وجود کمیته حسابرسی، پراکندگی مالکیت و تمرکز مالکیت بر تاخیر گزارش حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، نهمین کنفرانس بین المللی حسابداری و مدیریت و ششمین کنفرانس کارآفرینی و نوآوری های باز، تهران، شرکت همایشگران مهر اشراق

لاری دشت بیاض، محمود؛ قناد، مصطفی؛ فکور، حسین. (۱۳۹۷). تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی؛ کمیته حسابرسی؛ کیفیت گزارشگری مالی؛ تئوری علامت دهی، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، ۲۱(۱)، ۲۱۵-۲۴۱.

محمدرضائی، فخرالدین؛ تنانی، محسن؛ علی آبادی، ابوالفضل. (۱۳۹۷). حسابرسی: تأخیر در گزارش حسابرسی و نقش تعدیل گر مالکیت خانوادگی، بررسی های حسابداری و حسابرسی، مقاله ۳، ۱۸(۲)، ۵۱-۷۰.

مروتی، فهیمه. (۱۳۹۴). مطالعه ی رابطه ی بین دوره تصدی حسابرسی و تأخیر گزارش حسابرسی و تأثیر تخصص حسابررس بر این رابطه در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت

ولی زاده لاریجانی، اعظم؛ شعبانی اصلی، سمانه؛ رحمانی، علی. (۱۴۰۰). کیفیت واحد حسابرسی داخلی، کیفیت گزارشگری مالی و تاخیر در زمان صدور گزارش حسابررس مستقل. پژوهشهای کاربردی در گزارشگری مالی پاییز و زمستان.

Al Maeeni, F., Ellili, N.O.D, Nobanee, H. (2022). Impact of corporate governance on corporate social responsibility disclosure of the UAE listed banks. Journal of Financial Reporting and Accounting.

Asante-Appiah, B.(2020). Does the severity of a client's negative environmental, social and governance reputation affect audit effort and audit quality?. Journal of Accounting and Public Policy, 1(3). 106713.

Blankley, A. I., Hurtt, D. N, MacGregor, J.E. (2014). The relationship between audit report lags and future restatements. Auditing: A Journal of Practice & Theory, 33 (2), 27-57.

Burke, J.J., Hoitash, R, Hoitash, U. (2019). Auditor response to negative media coverage of client environmental, social, and governance practices. Accounting Horizons, 10(5). 1-23.

Durand, G. (2019). The determinants of audit report lag: a meta-analysis. Managerial Auditing Journal, 9(2). 44-75.

- Habib, Ahsan.Muhammadi,Abdul Haris .(2022). *Political connections and audit report lag: Indonesian evidence*. International Journal of Accounting & Information Management.
- Khoo, E.S., Lim, Y, Monroe, G.S. (2020).*Corporate reputation and the timeliness of external audit and earnings announcement*.International Journal of Auditing, Vol. 24 No. 3, pp. 366-395.
- Lai, K.-W. (2019). *Audit Report Lag, Audit Fees, and Audit Quality Following an Audit Firm*
- Omah Patience, C. (2024). *BOARD ATTRIBUTES AND AUDIT REPORT LAG OF QUOTED INDUSTRIAL FIRMS IN NIGERIA*. The International Journal of Accounting, 9(1).
- Qasem, A., Wan-Hussin, W. N., Al-Qadasi, A. A., Ghaleb, B. A. A, Bamahros, H. M. (2023). *Implications of sustainability reporting and institutional investors' ownership for external audit work: evidence from Saudi Arabia*. Journal of Financial Reporting and Accounting.
- Qasem, A., Wan-Hussin, W.N., Ghaleb, B.A.A, Bamahros, H.M. (2023b), "*Institutional investors, political connections and stock recommendations from sell-side analysts: the case of Malaysia*. Journal of Accounting in Emerging Economies, 1(3). 450-483.
- Sultana, N, Van der Zahn, J-L. W. M. (2013). *Earnings Conservatism and Audit Committee Financial Expertise*. Accounting & Finance.
- Tanyi, P., Raghunandan, K, Abhijit, B. (2010). *Audit Report Lags after Voluntary and Involuntary Auditor Changes*. American Accounting Association, 4(24), 671-688
- Zhang Joseph, H. (2018). *Accounting Comparability, Audit Effort, and Audit Outcomes*.
- Zhang, X., Yan, H., Hu, F., Wang, H, Li, X. (2022). *Effect of auditor rotation violation on audit opinions and audit fees: Evidence from China*. Research in International Business and Finance, 62(12), 101715.
- Zhong-Lu Teng, Jin Han(2023) *Audit fees, audit report lag and abnormal tone: evidence from China*. The current issue and full text archive of this journal is available on Emerald Insight .